

ปริทัศน์งานศึกษา

ความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมในสังคมไทย

อนรรฆ พิทักษ์ธานิน *

ครึ่งทศวรรษที่ผ่านมา “ความเหลื่อมล้ำ” และ “ความไม่เป็นธรรม/ความเป็นธรรม” เป็นวาทกรรมที่ถูกกล่าวถึงในหลายภาคส่วนของสังคมไทย เริ่มตั้งแต่วงวิชาการ ภาคประชาสังคม จนถึงภาครัฐและเอกชน ทั้งนี้คำทั้งสองมักถูกนำมาใช้ควบคู่กัน และในบางครั้งได้มีการนำมาใช้ประหนึ่งเป็นคำที่มีความหมายที่เหมือนหรือคล้ายคลึงกัน ในทางเดียวกับที่ “ความเหลื่อมล้ำ” และ “ความไม่เป็นธรรม/ความเป็นธรรม” ก็ได้รับการยอมรับว่าเป็นปัญหาทางสังคมและเศรษฐกิจที่สำคัญอันหนึ่งของประเทศ และเป็นรากฐานสำคัญของความขัดแย้งทางการเมืองในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา อันควรจะต้องได้รับการแก้ไขและวางแนวนโยบายเพื่อลด “ความเหลื่อมล้ำ” และ “ความไม่เป็นธรรม”

จากการทบทวนงานวิชาการเกี่ยวกับ “ความเหลื่อมล้ำ” และ “ความไม่เป็นธรรม/ความเป็นธรรม” ในสังคมไทยในช่วงครึ่งทศวรรษที่ผ่านมา¹ พบว่า ได้มีความพยายามในการอธิบายวาทกรรมและปัญหาทั้งสองออกมาอย่างค่อนข้างเป็นระบบทั้งในเชิงเศรษฐศาสตร์การเมือง

* เครือข่ายวิชาการเพื่อสังคมที่เป็นธรรม ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ

anukpn@gmail.com

¹งานศึกษาที่นำมาทบทวนในข้อเขียนนี้อาจมิใช่ทั้งหมดของงานศึกษาเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมในช่วงเวลาดังกล่าว หากแต่เป็นงานศึกษาหลักสำคัญที่น่าจะทำให้ช่วยเห็นภาพของแนวคิดและกรอบการมองความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมในสังคมวิชาการไทยได้พอสมควร

สังคมวิทยา และประวัติศาสตร์ งานศึกษาทั้งหมดดูจะมีความเห็นและการวิเคราะห์ไปในทิศทางเดียวกันว่า “ความเหลื่อมล้ำ” และ “ความไม่เป็นธรรม” เป็นปัญหาสำคัญของสังคมไทย และเป็นรากฐานสำคัญหนึ่งของความขัดแย้งทางการเมืองและอุดมการณ์ที่ดำเนินมากกว่าทศวรรษ ทั้งนี้ งานศึกษาส่วนใหญ่ยังได้ชี้ให้เห็นอีกเช่นกันว่า “ความเหลื่อมล้ำ” และ “ความไม่เป็นธรรม” มีความสัมพันธ์ในฐานะ “เหตุ” และ “ผล” ซึ่งกันและกัน กล่าวคือ “ความเหลื่อมล้ำ” ในสังคมไทยมีฐานสำคัญมาจาก “ความไม่เป็นธรรม” ของกฎหมาย นโยบาย และกฎเิกของรัฐ และ “ความเหลื่อมล้ำ” ทั้งทางเศรษฐกิจและโอกาส เป็นสาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้ผู้คน *รู้สึก* “ไม่เป็นธรรม” หรือไม่ได้รับความเป็นธรรม จนนำไปสู่ความตึงเครียดและขัดแย้งทางการเมือง อย่างไรก็ตาม ความเหลื่อมล้ำก็ได้นำไปสู่ความขัดแย้งทางการเมืองทั้งหมด หากผู้ได้รับความเหลื่อมล้ำนั้นมิได้รู้สึกหรือตระหนักถึงความไม่เป็นธรรมที่ได้รับ

ผาสุก พงษ์ไพจิตร ใน “ภาพรวมความเหลื่อมล้ำกับความขัดแย้ง” (ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2556) ได้กล่าวถึงความไม่เป็นธรรมและความเหลื่อมล้ำไว้ว่า ความเหลื่อมล้ำที่เพิ่มมากขึ้นเกิดมาจากสภาพไร้ความมั่นคงทางเศรษฐกิจของกลุ่มคนระดับล่างของไทย ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาจากความไม่เป็นธรรมทางนโยบายและทรัพยากร อันได้แก่ ยุทธศาสตร์การพัฒนาและนโยบายที่เน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยมุ่งอุตสาหกรรมใช้เทคโนโลยีและเงินลงทุนจากต่างประเทศ ละเลยการพัฒนาเทคโนโลยีและการปรับปรุงในภาคการเกษตรและไม่ได้พัฒนาแรงงานมนุษย์อย่างพอเพียงและเอาจริง รวมถึงนโยบายแบบรวมศูนย์ในการกระจายสินค้าและบริการ ทั้งนี้ ผาสุก ได้ชี้ให้เห็นว่า ในหลายประเทศช่วงเปลี่ยนจากสังคมเกษตรมาเป็นสังคมอุตสาหกรรมได้ทำให้ความเหลื่อมล้ำของประชาชนมีสถานการณ์ที่ดีขึ้น แต่ประเทศไทยมีลักษณะตรงกันข้าม ความเหลื่อม

ล้ำเพิ่มมากขึ้น เนื่องมาจากการใช้ยุทธศาสตร์การพัฒนาและนโยบายที่ไม่เน้นการพัฒนาเทคโนโลยีและทรัพยากรมนุษย์ภายในประเทศ

นอกจากนี้ ผาสุก ได้ใช้ข้อมูลจากงานสำรวจของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) ในการอธิบายว่าความไม่เท่าเทียมกันหรือความเหลื่อมล้ำไม่ใช่เพียงเรื่องของสถิติตัวเลข แต่เป็นเรื่องประสบการณ์ พลัดอารมณ์ และความรู้สึกด้วยเช่นกัน ประเทศไทยมีปัญหาด้านความเหลื่อมล้ำด้านรายได้และความมั่นคงสูง สินค้าสาธารณะ เช่น การศึกษา และสาธารณสุขที่จำเป็นยังไม่ทั่วถึง อีกทั้งคุณภาพยังล้าหลัง

ในส่วนของ “ความเหลื่อมล้ำ” กับความขัดแย้งทางการเมือง ผาสุก ได้กล่าวถึงใน “ความมั่งคั่ง อำนาจ และความไม่เท่าเทียม” (ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2557) บทความที่เป็นบทสรุปภาพรวมเชิงความคิดของงานวิจัยชุด *สู่สังคมไทยเสมอหน้า การศึกษาโครงสร้างความมั่งคั่งและโครงสร้างอำนาจเพื่อการปฏิรูป* โดยใช้ข้อมูลจากงานศึกษาจำนวนหนึ่งและชี้ให้เห็นว่าความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจอาจมีใช้ต้นเหตุของความขัดแย้งโดยตรง แต่ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจส่งผลไปถึงความเหลื่อมล้ำด้านอื่นๆ เช่น การเข้าถึงสินค้าและบริการสาธารณะ ซึ่งความขัดแย้งทางการเมืองในช่วงที่ผ่านมา มีประเด็นความเหลื่อมล้ำอยู่เบื้องหลังในฐานะสาเหตุหลักสำคัญ ทั้งนี้ ผาสุก ได้วิเคราะห์ว่าการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำควรมีลักษณะของการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจที่เหมาะสมสามารถกระจายอำนาจสู่ชุมชน การสร้างระบบยุติธรรมที่เป็นธรรม รวมถึงการจัดหาสินค้าและบริการสาธารณะที่ทั่วถึง ประเภทที่ช่วยให้ประชาชนระดับล่างเพิ่มพูนความสามารถและโอกาสทำงาน

ในทางเดียวกับ สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ ใน “ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจกับประชาธิปไตย” (สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์, 2553) ที่ได้

อธิบายสัมพันธ์ภาพระหว่างประชาธิปไตยและความเหลื่อมล้ำ และความไม่มั่นคงของประชาธิปไตยไทยกับความเหลื่อมล้ำ สมเกียรติ ได้ใช้ข้อมูลงานศึกษาจากต่างประเทศเพื่อชี้ให้เห็นว่า ประเทศที่มีความเหลื่อมล้ำสูงมักมีปัญหาความไม่มั่นคงของประชาธิปไตย และความเหลื่อมล้ำที่สูงหรือมีอัตราที่เพิ่มขึ้นเป็นอุปสรรคสำคัญของการพัฒนาประชาธิปไตย เพราะในสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำสูงจะมีแรงกดดันให้จัดเก็บภาษีเพื่อนำมากระจายรายได้ในระดับสูง ในขณะที่ผู้มีรายได้สูงกว่ารายได้เฉลี่ยมักไม่ต้องการจ่ายภาษี ระบบการเมืองของประเทศที่มีความเหลื่อมล้ำสูง จึงมีเชื้อความขัดแย้งของคนสองกลุ่มนี้แฝงอยู่ในประเทศที่มีความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจต่ำ การพัฒนาประชาธิปไตยจะเกิดขึ้นได้ไม่ยากนัก เพราะมีแรงกดดันให้มีการกระจายรายได้ไม่มาก ทำให้ชนชั้นสูงพร้อมที่จะเกิดส่วนร่วมทางการเมืองให้แก่ประชาชน ทั้งนี้ สมเกียรติได้แสดงให้เห็นว่า ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจมีที่มาจากเหตุปัจจัยหลายประการ ได้แก่ *ประการที่หนึ่ง* มาจากความสามารถตามธรรมชาติของบุคคล *ประการที่สอง* การที่ประชาชนบางกลุ่มสมัครใจเลือกที่จะมีรายได้ต่ำกว่าที่ตนจะสามารถหาได้ และ *ประการที่สาม* มาจากความไม่เสมอภาคของโอกาส การถูกเลือกปฏิบัติ หรืออีกนัยหนึ่ง คือ การไม่ได้รับความเป็นธรรม ซึ่งสมเกียรติ เห็นว่าความเหลื่อมล้ำที่เกิดจากความไม่เป็นธรรมและความไม่เสมอภาคของโอกาสได้นำไปสู่ความขัดแย้งทางสังคมค่อนข้างมาก ทั้งนี้ สำหรับสังคมไทยรากฐานของความเหลื่อมล้ำประการที่สาม มาจากการพัฒนาที่ส่งเสริมภาคเศรษฐกิจบางสาขา เช่น ส่งเสริมภาคอุตสาหกรรมแต่ละเลยการพัฒนาภาคเกษตรกรรม หรือส่งเสริมการส่งออกให้แข่งขันได้ในตลาดโลก โดยกดค่าแรงงานให้เพิ่มขึ้นซ้ำกว่าผลิตภาพของแรงงาน ตลอดจนกฎหมายนโยบาย และกลไกของรัฐที่มีความไม่เป็นธรรมหรือมิได้ให้โอกาสกับทุกคนอย่างเท่าเทียม

สมเกียรติ ได้ทบทวนงานศึกษาเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมในสังคมไทยจำนวนหนึ่ง² และได้ชี้ให้เห็นว่าความขัดแย้งทางการเมืองในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา แม้ประเด็นหลักของความขัดแย้งจะไม่ใช่ประเด็นด้านเศรษฐกิจ แต่เป็นประเด็นด้านการเมืองที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ โดยเกี่ยวข้องกับการที่คนกลุ่มที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำเชื่อว่าคนกลุ่มที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูงกว่าพยายามปิดกั้นสิทธิทางการเมืองของตน ทั้งนี้ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับความเหลื่อมล้ำทางสังคม ดังจะเห็นได้จากการที่ผู้มีรายได้น้อย มีโอกาสในการไต่เต้าทางสังคม ผ่านระบบการศึกษาในระดับสูงไม่มากนัก ในทางเดียวกับระบบสุขภาพที่ประชาชนจำนวนมากยังไม่สามารถหรือมีอุปสรรคในการเข้าถึงบริการรักษาพยาบาลที่มีคุณภาพ ในทศวรรษของสมเกียรติ ความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่น่าจะสำคัญที่สุดก็คือความรู้สึกที่ว่าตนไม่มีตำแหน่งแห่งที่ในสังคม รู้สึกว่าตนเองถูกดูหมิ่นเหยียดหยาม เพราะมีฐานะยากจนและความรู้ต่ำ รู้สึกว่าสังคมมีการแบ่งชนชั้น มีปัญหาความไม่เท่าเทียม มีเส้นสาย ทำให้ตนเสียโอกาส

ในงานชิ้นนี้ได้เสนอหลักสำคัญของการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำไว้ก็คือ การสร้างระบบสวัสดิการที่ตั้งอยู่บนฐานของ “สังคมสวัสดิการ” ซึ่งมีความหมายว่าครอบครัว ชุมชน ธุรกิจเอกชน และรัฐต่างมีส่วนร่วมในการแบกรับหรือสนับสนุนสวัสดิการทางสังคม อันต่างจาก “รัฐสวัสดิการ” ที่รัฐจะเป็นผู้แบกรับสวัสดิการทั้งหมด นอกจากนี้การจัดสวัสดิการไม่จำเป็นต้องจัดสวัสดิการทุกอย่างแบบทั่วถึง ควรทำ

² อาทิ สมชัย จิตสุชน และวิโรจน์ ณ ระนอง, 2553; อภิชาติ สถิตินรามัย, นิติ ภาวีครพันธ์, ยุคติ มุกดาวิจิตร, ประภาส ปิ่นตบแต่ง, นฤมล ทับจุมพล และวารณวิภาวงศ์ มานะโชติพงษ์, 2553.

แบบทั่วถึงเฉพาะสวัสดิการเพื่อลดความเสี่ยง เช่น กลไกสนับสนุนการว่างงาน เป็นต้น

ในทางเดียวกับ บทความของสมเกียรติ ที่ชี้ให้เห็นสัมพันธภาพของความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมกับความขัดแย้งทางการเมือง บทความ “ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจกับความขัดแย้งในสังคม: ทฤษฎี ประสบการณ์ และแนวทางสมานฉันท์” ของสมชัย จิตสุชน และคณะนักวิจัยจากสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) (สมชัย จิตสุชนและคณะ, 2549) ได้ชี้ให้เห็นว่าความเหลื่อมล้ำอาจมิได้เป็นสาเหตุที่นำไปสู่ความขัดแย้งทางสังคมการเมืองเสมอไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทัศนคติต่อความชอบธรรมทางสังคม ความคาดหวังทางเศรษฐกิจในอนาคต ความสามารถในการรวมกลุ่ม ปัจจัยด้านสถาบัน ช่องทางการ “ฟ้องถ่าย” และ “จัดการ” ความขัดแย้งของสังคม ความสามารถของรัฐในการ “กวด” ความขัดแย้ง และธรรมาภิบาลของชนชั้นนำทางการเมืองและองค์กรทางการเมือง กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ ความเหลื่อมล้ำไม่สามารถกลายเป็นความขัดแย้งทางการเมืองได้ หากผู้ประสบความเหลื่อมล้ำมิได้ตระหนักหรือรู้สึกต่อความไม่เป็นธรรม ซึ่งความไม่ตระหนักดังกล่าวนี้สัมพันธ์กับความคาดหวังทางสังคม ทัศนคติต่อความเป็นธรรม และปัจจัยในการฟ้องถ่ายซ่อนเร้นทางสถาบันที่ให้ความรู้สึกไม่เป็นธรรมปรากฏตัว

งาน “ทบทวนภูมิทัศน์การเมืองไทย” ของ อภิชาติ สถิตนิรามัย และคณะ (2556) เป็นงานศึกษาอีกชิ้นหนึ่งที่ชี้ให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมกับความขัดแย้งทางการเมือง รวมถึงการอธิบายการปรากฏตัวของกลุ่มการเมืองกับความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมในสังคมไทย จากการข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และแบบสอบถาม ผู้ศึกษาได้สรุปให้เห็นว่าความ

เหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจไม่ใช่ปัจจัยกำหนดการเลือกเป็นคนเสื้อเหลืองหรือคนเสื้อแดง หากแต่เป็นปัจจัยด้านอุดมการณ์และที่ลึกลงไปกว่านั้นยังเป็นปัจจัยเชิงจิตวิทยาสังคม ทั้งนี้ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งเสื้อแดง เสื้อเหลือง และผู้เป็นกลาง มีความเห็นที่ค่อนข้างสอดคล้องไปในทางเห็นด้วยกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อแก้ปัญหาความยากจนและปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ

ความยากจนและความเหลื่อมล้ำอย่างมากที่สุดก็เป็นเพียงปัจจัยที่จำเป็นแต่ไม่ใช่ปัจจัยเพียงพอที่จะก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นได้ ซึ่งปัจจัยที่นำไปสู่การเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มเสื้อแดงก็คือความรู้สึกไม่พอใจของคนเหล่านี้ที่เป็นอารมณ์ประสานหรือเชื่อมโยงไปสู่อารมณ์ประเภทอื่น เช่น ความคับแค้นใจเพราะสังคมไร้ความยุติธรรมหรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การตระหนักถึงความไม่เป็นธรรม ความไม่ยุติธรรมทางสังคม เศรษฐกิจ การเข้าถึงโอกาส ปัญหาของมาตรฐานและความรู้สึกถูกกลืนตรอนสิทธิทางการเมืองหลังรัฐประหารได้สร้างหรือนำไปสู่ความคับแค้นใจต่อความอยุติธรรมในสังคม และการที่ผู้มีอำนาจหรือ อำมาตย์ ใช้อำนาจที่มีในการสร้างประโยชน์แก่กลุ่มของตน และกีดกันคนอื่น ๆ ไม่ได้รับทรัพยากรหรือประโยชน์ที่คนเหล่านี้ควรได้

การอธิบาย “ความรู้สึกไม่เป็นธรรม” ที่อยู่บนรากฐานของ “ความเหลื่อมล้ำ” ยังปรากฏในงานของ นพพันธ์ วรรณเทพสกุล “ชีวิตที่จ่ำยอมความเหลื่อมล้ำซ่อนเร้นในสังคมไทย” (นพพันธ์ วรรณเทพสกุล, 2556) นพพันธ์ ได้ชี้ให้เห็นสิ่งที่เรียกว่าความเหลื่อมล้ำที่ซ่อนเร้นหรือความเหลื่อมล้ำในมิติวัฒนธรรมที่อยู่ซ่อนตัวในโครงสร้างทางสังคมและอาจมิได้แสดงตัวให้ปรากฏอย่างเด่นชัดเหมือนดังความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ความเหลื่อมล้ำที่ซ่อนเร้นยังเป็นความเหลื่อมล้ำในเชิงเปรียบเทียบจุดเทียบเคียงในระดับใดระดับหนึ่ง ที่อยู่บน

โครงสร้างของสังคมที่มีช่วงชั้น ซึ่งถูกกำกับด้วยแบบแผน วิธีคิด และกฎระเบียบสังคม

ทั้งนี้ ความเหลื่อมล้ำที่ซ่อนเร้นในทรศนะของชนชั้น มีที่มาจากความไม่เป็นธรรมจากนโยบายและการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่รัฐ รวมถึงการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมต่อกลุ่มคนด้อยโอกาสและชายขอบต่างๆ และความเหลื่อมล้ำที่ซ่อนเร้นกลายเป็นความไม่เป็นธรรมก็เพราะวิธีคิด อุดมการณ์ ความคาดหวัง และความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีต่อคนในระดับช่วงชั้นต่างๆ ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เริ่มสงสัยและตั้งคำถามกับชีวิตและความไม่เป็นธรรม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ “ความรู้สึก” หรือ “ความตระหนัก” ต่อการไม่ได้รับโอกาส ความแตกต่างของสิทธิ และความไม่เท่าเทียมทางสังคม ได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงหรือยกระดับความเหลื่อมล้ำให้กลายเป็นความไม่เป็นธรรม หรือเปลี่ยนจากสภาพความเหลื่อมล้ำที่ซ่อนเร้นซึ่งไม่ถูกตระหนักให้กลายเป็นความรู้สึกและความตระหนัก

ในแง่ความสัมพันธ์ภาพของ “ความเหลื่อมล้ำ” และ “ความไม่เป็นธรรม” ในงานของชนชั้น จึงปรากฏใน 2 ระดับ คือ หนึ่ง “ความไม่เป็นธรรม” ทางนโยบาย การปฏิบัติของเจ้าหน้าที่รัฐ และการเลือกปฏิบัติ เป็นสาเหตุสำคัญของ “ความเหลื่อมล้ำที่ซ่อนเร้น” หรือความเหลื่อมล้ำในมิติทางวัฒนธรรม สอง “ความเหลื่อมล้ำที่ซ่อนเร้น” ได้เผยตัวออกมาจากกลายมาเป็น “ความ (รู้สึก) ไม่เป็นธรรม” จากการตระหนักต่อการไม่ได้รับโอกาส ความแตกต่างของสิทธิ และความไม่เท่าเทียมทางสังคม

จากงานศึกษาทางวิชาการที่ทบทวนข้างต้น ได้ชี้ให้เห็นว่า “ความเหลื่อมล้ำ” และ “ความไม่เป็นธรรม/ความเป็นธรรม” มีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงระหว่างกันใน 2 ลักษณะ ทั้งในแง่ของ หนึ่ง

“ความไม่เป็นธรรม” ทางนโยบาย กฎหมาย และกลไกรัฐเป็นรากฐานสำคัญหนึ่งที่ได้สร้างความเหลื่อมล้ำในมิติต่างๆ ทั้งในทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และโอกาส และในแง่ของ *สอง* ความเหลื่อมล้ำเป็นสาเหตุสำคัญหนึ่ง แต่มิใช่สาเหตุทั้งหมดของการนำไปสู่การตระหนักและความรู้สึกถึง “ความไม่เป็นธรรม” หรือความไม่ยุติธรรมทางสังคม อันเป็นรากฐานของความขัดแย้งทางการเมือง ทั้งนี้ งานศึกษาจำนวนหนึ่ง อาทิ งานของอภิชาติ ได้พยายามอธิบายรากฐานของความรู้สึกไม่เป็นที่ธรรมที่ปรากฏขึ้นว่ามีที่มาจากการปฏิบัติและเหตุการณ์ทางการเมืองที่ทำให้คนจำนวนหนึ่งตระหนักถึงภาวะสองมาตรฐานและความไม่เท่าเทียมในด้านต่างๆ เช่นเดียวกับ งานของ นพพันธ์ ได้อธิบายว่า ความรู้สึกไม่เป็นที่ธรรมหรือการแปรเปลี่ยนจากความเหลื่อมล้ำมาสู่ความรู้สึกไม่เป็นที่ธรรมเกิดขึ้นมาจาก วิถีคิด อุดมการณ์ ความคาดหวัง และความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีต่อคนในระดับช่วงชั้นต่างๆ ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เริ่มสงสัยและตั้งคำถามกับชีวิตและความไม่เป็นที่ธรรม

ในส่วนของการแก้ไขปัญหาความเป็นธรรมและความเหลื่อมล้ำของสังคมเศรษฐกิจ งานวิจัยส่วนใหญ่ได้ให้ข้อเสนอที่คล้ายคลึงกัน คือ การสร้างนโยบายและกฎหมายที่มุ่งเน้นให้ทุกคนสามารถเข้าถึงโอกาส ทรัพยากร และสิทธิได้อย่างเท่าเทียมอันเป็นการแก้ไขที่รากฐานของปัญหาความไม่เป็นที่ธรรมและความเหลื่อมล้ำ อย่างไรก็ตาม ควรกล่าวด้วยว่า “การเข้าถึง (...) อย่างเท่าเทียม” อาจมิได้หมายถึงการตั้งอยู่บนจุดระนาบของความเท่าเทียมที่เสมอทุกกลุ่ม หากแต่ในบางกรณีหมายถึง การต้องเสริมหรือสนับสนุนความสามารถให้คนบางกลุ่มสามารถเข้าถึงโอกาส ทรัพยากร และสิทธิ ได้ในระดับที่ผู้อื่นสามารถเข้าถึง โดยเฉพาะในกลุ่มคนชายขอบและกลุ่มคนระดับล่างของสังคม ทั้งนี้ งานศึกษาเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นที่ธรรมอื่นๆ ดูจะมีลักษณะ

ข้อเสนอในทิศทางเดียวกัน อาทิ “8 ข้อเท็จจริงความเหลื่อมล้ำในไทย” ของสถาบันอนาคตไทยศึกษา (ศิริกัญญา ตันสกุลและคณะ, 2557) หรือ “ความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการพื้นฐานของประเทศไทย” ของอภิวัฒน์ รัตนวราหะ (2556) ที่ชี้ให้เห็นว่า “ความเหลื่อมล้ำทางโอกาสและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมีสาเหตุมาจากความไม่เป็นธรรมด้านนโยบายของรัฐและเกิดจากการกระทำของคนกลุ่มอื่นในสังคม”

นอกจากนี้ งานศึกษาหลายชิ้นยังได้ชี้ให้เห็นปัญหาความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมว่ามีการสะสมของปัญหามาเป็นระยะเวลายาวนาน จากการพัฒนาเศรษฐกิจและนโยบายทางเศรษฐกิจสังคมที่มุ่งเน้นประโยชน์แก่บางภาคการผลิต อาทิ ภาคอุตสาหกรรมและภาคธุรกิจ เป็นสำคัญ โดยละเลยการพัฒนาในภาคเกษตรกรรมอย่างยั่งยืน ในทางเดียวกับ การจัดการทรัพยากรและอำนาจแบบรวมศูนย์ของรัฐไทยก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่สร้างความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรม และปรากฏการให้ความสำคัญต่อบางพื้นที่มากกว่าบางพื้นที่ รวมถึงการที่ผลประโยชน์ของทรัพยากรและการตัดสินใจในพื้นที่มิได้วางอยู่บนฐานของการให้ความสำคัญกับท้องถิ่น ซึ่งในการวิจัยเรื่อง “โครงสร้างอำนาจไม่เท่าเทียมกันในสังคมไทย” ของธเนศ อาภรณ์สุวรรณ และคณะ (2555) ได้ชี้ให้เห็นถึงพัฒนาการของนโยบายที่ไม่เป็นธรรมและการกระจุกตัวของการพัฒนาในบางภาคการผลิตและบางพื้นที่

บรรณานุกรม

- ชนเศ อารณีย์สุวรรณ และคณะ. 2555. **โครงการวิจัยเรื่อง โครงสร้างอำนาจไม่เท่าเทียมกันในสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการอิสระตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อการปรองดองแห่งชาติ (คอป.).
- นพนิษฐ์ วรรณเทพสกุล. 2556. **ชีวิตที่จำยอมความเหลื่อมล้ำซ่อนเร้นในสังคมไทย. *สู่ชีวิตที่ดีกว่าเดิม : รายงานสถานการณ์ความไม่เป็นธรรมทางสังคม พ.ศ. 2554-2555***. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ศยาม.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร. 2556. **ภาพรวมความเหลื่อมล้ำกับความขัดแย้ง. ความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการพื้นฐานของประเทศไทย**. กรุงเทพฯ : ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร. 2557. **ภาพรวมความเหลื่อมล้ำกับความขัดแย้ง. *สู่สังคมไทยเสมอหน้า***. กรุงเทพฯ : มติชน, 2557.
- ศิริกัญญา ตันสกุล และคณะ. 2557. **8 ข้อเท็จจริงความเหลื่อมล้ำในไทย**. กรุงเทพฯ : สถาบันอนาคตไทยศึกษา.
- สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์. 2553. **ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจกับประชาธิปไตย**. ปาฐกถา 14 ตุลา ประจำปี 2553. กรุงเทพฯ : มูลนิธิ 14 ตุลา.
- สมชัย จิตสุชน และคณะ. 2549. **ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจกับความขัดแย้งในสังคม: ทฤษฎี ประสพการณ์ และแนวทาง**

สมานฉันท กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.

สมชัย จิตสุชน และวิโรจน์ ณ ระนอง. 2553. **ทัศนะประชาชนต่อการเมืองและสวัสดิการสังคมเพื่อสร้างความเป็นธรรมทางสังคม**. รายงานวิจัยนำเสนอต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).

อภิชาติ สถิตนิรามัย, นิติ ภาวครพันธ์, ยุกติ มุกดาวิจิตร, ประภาส ปิ่นตบแต่ง, นฤมล ทับจุมพล และวรรณวิภาศ มานะโชติพงษ์. 2553. **การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคมของชนชั้นใหม่**. รายงานการศึกษาเบื้องต้นนำเสนอต่อแผนงานสร้างเสริมการเรียนรู้กับสถาบันอุดมศึกษาไทยเพื่อพัฒนา นโยบายสาธารณะที่ดี (นสร.).

อภิชาติ สถิตนิรามัย และคณะ. 2556. **ทบทวนภูมิทัศน์การเมืองไทย**. เชียงใหม่ : แผนงานสร้างเสริมนโยบายสาธารณะที่ดี สถาบันศึกษานโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อภิวัฒน์ รัตนวราหะ. 2556. **ความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการพื้นฐานของประเทศไทย. ความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการพื้นฐานของประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.